I. FUNERIU

G. I. TOHĂNEANU despre G. IVĂNESCU

Textul care urmează este extras, cu acordul autorului, din cartea *G. I. Tohăneanu – Optimus Magister,* semnată de I. Funeriu (Editura Universităii de Vest, Timioara, 2017) şi reprezintă interviul luat de acesta Profesorului G. I. Tohăneanu.

Profesorul Tohăneanu considera pretenţioasă şi nejustificată ideea de a fi numit şef de şcoală stilistică timişoreană. Mai mult, contesta chiar denumirea de ŞCOALĂ STILISTICĂ TIMIŞOREANĂ. Singurul dintre profesorii filologi de la Timişoara care ar fi împlinit exegenţele necesare pentru a crea o atare şcoală a fost profesorul Gheorghe Ivănescu. Dar iată cuvintele sale:

Un singur om avea, „cu asupra de măsură", toate calităţile necesare unui „şef de şcoală" şi ar fi putut face „şcoală", nu de stilistică, ci de lingvistică, aici, la Timişoara : profesorul Gheorghe Ivănescu, care a poposit, din păcate vremelnic, la universitatea noastră. Din fericire, în ciuda firii sale năbădăioase şi ciufute, savantul – care, în răstimpurile de destindere, se umaniza devenind fermecător – a izbutit a-şi apropia câţiva tineri destoinici de la catedră, în stare să intuiască ce comori de ştiinţă a limbii poartă cu sine reputatul profesor ieşean, suportându-i, în consecinţă, hachiţele. De altfel, când a venit la Timişoara, în afară de nenumărate studii şi articole risipite cu dărnicie prin revistele de specialitate, în ţară şi aiurea, numele său căpătase „guten Klang im Lande" datorită unei cărţi de referinţă pentru lingvistica şi filologia românească a veacului : *Problemele capitale ale vechii române literare*, tipărită la laşi, în 1947. Sub îndrumarea, competentă şi pasionată, a lui Gheorghe Ivănescu au ucenicit şi s-au format câteva generaţii de absolvenţi ai facultăţii noastre, în perioada anilor 1964–1969. Profund „marcaţi" – în sensul bun al cuvântului – de

BDD-A28381 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:33 UTC)

personalitatea lui Gheorghe Ivănescu au rămas profesorii V. Frățilă, V. Țâra, Ileana Oancea, Doina David, care au păşit pe urmele lui fecunde, obținând realizări valoroase în domeniile dialectologiei, istoriei limbii române, lingvisticii romanice şi generale. Toate aceste domenii, cu multele şi complicatele lor ramificații, îi erau familiare savantului, care se manifesta tumultuos şi exploziv, cu îndrăznețe idei originale, în fiecare din ele. Gheorghe Ivănescu era un erudit în sensul nobil al cuvântului, gata să dăruie şi să se dăruie, cu o generozitate pilduitoare, pentru întreaga tagmă a confraților. Toată viața a citit, cartea era adevărata lui religie, dar lecturile sale erau totdeauna critice. Se găsea în război înverşunat cu toată lumea specialiştilor, iar spiritul polemic, adeseori excesiv, „colora" subiectiv şi pătimaş expunerile sale publice, se pare că mai ales cursurile ținute în fața studenților. Era în firea lui să ia atitudine, să riposteze violent, să hărțuiască, să spulbere şi să distrugă, dar ideile pe care le propunea, în locul celor respinse, erau totdeauna cutezătoare şi derutant de originale.

Într-adevăr, la cursurile sale, atacurile împotriva tuturor cunoşteau o expresie atât de vehementă şi o atitudine atât de drastică, încât uneori ne speria. Îmi e încă proaspătă în memorie o lecție de romanistică din anul 1968. La un moment dat a venit vorba de indoeuropenistul Oswald Szemerényi, cu care, bineînțeles, nu era de acord în problema transformărilor fonetice. La început demonstrația sa a fost la obiect, sobră şi calmă, dar pe măsură ce argumentele se acumulau creştea şi tensiunea expunerii, iar profesorul se îndepărta vizibil de la subiect. Invectivele au început să curgă, fața i s-a congestionat, s-a uitat tulbure la noi şi, în lipsă momentană de probe noi, a exclamat furios, pe cel mai înalt portativ posibil : e ungur ! ! !

Altădată, vorbind despre un filolog autohton, l-a numit : „măgarul lingvisticii româneşti" (pe noi ne-a pufnit râsul, căci I. C. era în bibliografia pentru examen), ceea ce dovedeşte că pornirile lui radicale nu aveau, cum s-ar putea crede, motivație xenofobă.

Dar ar fi o mare şi de neiertat injustiție să-i las pe cititorii care nu l-au cunoscut să creadă că aceste ieşiri erau latura

BDD-A28381 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:33 UTC)

esențială a personalității şi existenței sale şi că studenții l-au perceput ca atare. Nici vorbă de aşa ceva. Toți studenții, fără excepție, au înțeles că au avut şansa enormă să-l cunoască, să-l asculte şi să învețe carte de la profesorul Ivănescu, unul dintre cei mai mari învățați ai noştri din acea vreme.

Pe fondul cunoscutelor sale reacții virulente, umbla vorba, printre studenți, despre unele neînțelegeri (ca să mă exprim eufemistic) pe care le-ați fi avut cu el. Un sâmbure de adevăr a fost la mijloc, nu-i aşa ?

Profesorul Tohăneanu vorbeşte, în dialog cu autorul cărții amintite, despre neînțelegerile cu Gheorghe Ivănescu, sugerând că se prea poate ca ele să fi fost puse la cale de zelul unor binevoitori.

Ajung la o răscruce, unde trebuie să apelez la bunăvoința eventualilor cititori ai acestor pagini : îi rog să creadă în deplina sinceritate a dezvăluirilor care urmează. Nu mi-am inventariat exact însuşirile, dar despre una sunt sigur că o am : sentimentul, uneori acut, al propriilor margini. Am şi trăiesc cu intensitate acest sentiment, pe care nu preget să-l calific drept binecuvântat, căci, bântuit de el, am cunoscut, râvna „dez-mărginirii". Vorba asta cu sunet atât de obsedant se iveşte de câteva ori în versurile lui Blaga :

Prinşi de duhul înverzirii
prin grădini ne-nsufleţim.
Pe măsura naltă-a firii
gândul ni-l *dezmărginim*.

Conştient de acest „atu" – că-mi cunosc foarte bine limitele – am acceptat cu seninătate ideea că nu sunt eu buricul pământului. Convingerea asta, tămăduitoare în multe împrejurări ale vieții, mi-au întărit-o următoarele rânduri din Tudor Vianu, *Jurnal* :

În toată activitatea ta vei fi neliniştit de o întrebare şi purtat de un dor. Printre tinerii adunați în jurul catedrei, câte lumini se vor aprinde, ce vocații îşi vor lua avântul ; dar mai cu seamă fi-va printre ei un spirit mai bun ca al tău, o inimă mai încinsă, capabilă să facă ceea ce ai dorit şi n-ai putut duce până la capăt ? Ai dori ca omul acesta să existe şi să-i poți fi de ajutor.

BDD-A28381 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:33 UTC)

Am intrat decenii de-a rândul în sala de curs însufleţit de gândul că printre ascultătorii mei există „un spirit mai bun” decât al meu, „o inimă mai încinsă”. Atunci, cum nu era să admit că un om ca Gheorghe Ivănescu îmi este, din unele puncte de vedere, superior ? Cu atare sentimente l-am întâmpinat la Timişoara, transmiţându-i, cu seninătate deplină, şefia de catedră, pe care o deţinusem până atunci. Făcând loc altuia, mai vrednic, am fost o scurtă vreme fericit. Vedeam în el nu numai un „şef” firesc, ci, mai cu seamă, un aliat posibil. Dar nu a fost să fie aşa. După puţine săptămâni, relaţiile dintre noi, la început normale, devin tensionate. Treptat, „ajutat” în asta şi… de pe margini, Gheorghe Ivănescu a început să vadă în mine un rival (?), ba chiar un vrăjmaş şi să mă trateze ca atare. Destul că m-a insultat în Consiliul profesoral al facultăţii cu vorbe pe care decenţa mă împiedică să le reproduc. Nu m-am putut stăpâni şi am răspuns mai dur decât se cuvenea. Puntea, care scârţia, s-a rupt atunci definitiv. Curând am regretat, dar nu bănuiam că acest regret mă va însoţi, agravându-se, toată viaţa. Gheorghe Ivănescu era influenţabil şi irascibil ; mă tem că cel puţin un… „coleg” i-a strecurat vorbe otrăvite în ureche şi în suflet, care, în străfunduri, nu putea fi decât candid.

Să ştiţi că şi profesorul Ivănescu a regretat, deşi nu cred că v-a mărturisit-o vreodată. Mi-a spus-o mie, în gară la Arad, aşteptând trenul spre Budapesta. Asta s-a întâmplat în august 1985. Plecat de la Iaşi, făcuse o„haltă” la Timişoara în drum spre un congres de latină vulgară ce urma să aibă loc în Ungaria. Seara dinaintea plecării a luat masa împreună cu foştii lui elevi de la Timişoara, printre care mă aflam şi eu, la restaurantul hotelului „Central”, unde fusese găzduit. Cum trenul pleca din Arad pe la ora 4 dimineaţa, m-am hotărât „să mă sacrific” eu, adică să nu gust niciun păhărel, pentru a-l putea conduce cu maşina la gară. Am plecat pe la două noaptea, luându-ne o rezervă asigurătoare de timp, şi, pe la trei dimineaţa, am ajuns la Arad. Pe peron, auzim la megafoanele gării, anunţul fatal : „trenul „Orient-Expres” din direcţia Bucureşti în direcţia Budapesta soseşte în gară cu o întârziere de 120 de minute…”. Cred că a fost prima şi ultima oară în viaţă când m-am bucurat că un tren întârzie, căci n-am sperat

BDD-A28381 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:33 UTC)

vreodată să pot sta de vorbă câteva ore bune cu profesorul Ivănescu, fără să-l stânjenesc şi fără să trăiesc sentimentul că-i fur timpul. Or, în împrejurările date, nu putea fi vorba de aşa ceva. Profesorul nu părea deloc obosit, în ciuda vârstei înaintate şi a nopții albe scurse ; mi-a depănat amintiri, mi-a dezvoltat proiecte, m-a întrebat de profesorii şi de colegii mei de la Timişoara. Era la curent cu tot şi cu toate. Curiozitatea şi pasiunea pentru ştiință, dar şi pentru destinul cunoscuților rămăseseră robuste, contrastând puternic cu trupul său împutinat, care trăda povara anilor, dar, mai ales, consecințele bolii care-l măcina. La un moment dat, am început să vorbesc despre dumneavoastră în termeni superlativi, prefăcându-mă că habar nu am despre acea dezbinare din vremea studenției mele. Nu m-a contrazis. Atunci am simțit cât de mult vă prețuieşte în adâncul sufletului şi cât regret îl încearcă pentru divergențele trecute. Mi-a spus, cu un glas scăzut şi oarecum concesiv, că latină ştiți mai bine decât el şi, pe un ton în care am simțit sinceritatea, dar şi generozitatea, că aveți cea mai bună… sintaxă dintre lingvişti. Atunci, în dimineața aceea senină şi răcoroasă de august, l-am văzut pentru ultima oară, cu batista în mână, fluturând-o în semn de salut de la geamul „Orient-Expres"-ului ce se îndepărta încet, purtându-l spre… vest.

Curândă vreme, Gheorghe Ivănescu a părăsit Timişoara, poposind la Craiova, unde abia fusese înființată Universitatea. În cele din urmă, după un ciudat periplu, s-a întors în „dulcele târg al Ieşilor". Suferea de o boală necruțătoare : a biruit-o, un timp, stăpânit de râvna de a încheia *Istoria limbii române*, masiv tratat nesupus vremelniciei, care se alătură cu cinste marilor lucrări asemănătoare ale lui B. P. Hasdeu, Al. Philippide, Ovid Densuşianu, Sextil Puşcariu, Al. Rosetti. Când opera vieții s-a încheiat, desăvârşindu-se, „trecătorul trup" a cedat. Despre Gheorghe Ivănescu se poate, într-adevăr, spune, fără nicio metaforă, că „s-a stins", pentru că, toată viața, „arsese".

Scribens mortuus est *„stins cu condeiul în mână", cum zice Cicero despre Platon, elogiindu-l lapidar, aşa cum numai latina ştie s-o facă.*

BDD-A28381 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:33 UTC)

Domnul Tohăneanu nu a ascuns conflictul său deschis cu profesorul Ivănescu, a spus-o franc în prima parte a acestei cărți și a mai declarat, tot acolo, că regretă sincer acea dispută absurdă. Gheorghe Ivănescu a fost un savant, din „familia" lui Hasdeu sau Iorga. Marile construcții teoretice ale acestuia, ideile lui originale de multe ori în răspăr cu opiniile oficiale sau, mă rog, oficializate, au lăsat urme adânci în lingvistica românească și internațională. Bineînțeles că anvergura aceasta a științei sale a marcat profund filologia timișoreană. Profesorul Ștefan Munteanu vorbește în cel mai înalt grad admirativ despre Gheorghe Ivănescu, dar nu ascunde imprevizibilitatea reacțiilor sale : „Amabilitatea și delicatețea lui alternează uneori, ca la orice timid cum este, cu vehemența. Un generos afabil și entuziast, în aceeași măsură ușor inflamabil când nu te aștepți"[1]. Și cine poate spune că temperamentul lui Tohăneanu nu era la fel de capricios ? Și atunci cum să nu iasă scântei ? L-am cunoscut bine pe domnul Tohăneanu, știu că reacționa uneori necontrolat, că era subiectiv câteodată și se lăsa condus de unele porniri umorale, dar să fim cinstiți până la capăt : nu era capabil să coboare atât de jos și să uneltească împotriva cuiva pe la autoritățile zilei pe care le detesta și cu care nu s-ar fi solidarizat nici în ruptul capului. Am avut ocazia neașteptată de a vorbi despre subiect și cu Gheorghe Ivănescu în gară la Arad (Vezi *supra,* p.). Acolo, marele profesor mi-a spus vorbe de apreciere, nu de ocară, despre domnul Tohăneanu, din care am înțeles că și el regreta inutilele dispute. Îmi aduc aminte că l-am întrebat dacă n-o fi fost cumva vreun Iago la mijloc ; s-a uitat la mine ușor jenat și a zâmbit : „au fost și încă mai mulți"… Oricum, să fie clar pentru posteritate : nu G. I. Tohăneanu l-a alungat pe Ivănescu din Universitate ! Și să mai fie clar pentru Ignat Florian Bociort că acolo, în Câmpiile Elizee, cei doi Gheorghe se întâlnesc, își strâng mâinile ca doi vechi prieteni de demult și dezbat în latinește „lucrurile lumii acesteia/ bătute de vânturi ca trestia", în timp ce acei Iago – cu sau fără mustață, dar *ejusdem farinae* – din replica lui Ivănescu, uneltesc mai departe *ad inferos*, în esperanto.

[1] Ștefan Munteanu, *Scrisori din Vindobona*, Editura Mirton, 2002, p. 376.

BDD-A28381 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:33 UTC)